

slag med Hensyn til sit Formaal fyldestgjør dette, om det virkelig kan betragtes som om det er rettet mod et socialt Onde af dybt indgribende Betydning for hele Samfundet, skal jeg sige, at der vistnok har været en Tid, da Fæstevæsenet havde et saadant Omfang her i Landet og spillede en saadan Rolle og tilmed var ordnet paa en saadan Maade, at det i Virkeligheden traadte hindrende i Veien for Jordernes bedst mulige Dyrkning. Dette er Noget, som ingenlunde forekommer mig at kunne bestrides. Endnu paa den Tid, da Danmark indtraadte i de frie Staters Række, var Fæstegodsjet her i Landet af meget betydeligt Omfang; om Fæstegodsjet end ikke med Hensyn til Gaardenes Antal stod lige med Selveiergodsjet, var det, med Hensyn til Hartkornet ialtsald, nær derved, og det er jo ogsaa sikkert, at der klæbde navnlig dengang Mangler ved Fæstevæsenets Ordning, som gjorde det særlic i nationaløkonomisk Henseende til en uheldig Institution. Det er derfor ikke noget Under, at det for Mange dengang har stillet sig saaledes, at det var et Forhold, som man paa enhver Maade maatte se at komme bort fra, enten ad Frivillighedens Vej eller, om det skulde være, gjennem en Dvangslov, og man saae jo derfor ogsaa Forsøg paa at gennemføre en saadan komme frem det ene efter det andet. Disse Forsøg strandede alle paa Modstand, navnlig fra de Interesseredes Side; deres Modstand var saa stærk, at man ikke kunde overvinde den, og det var da, at man slog ind paa en anden Vej, at man forsøgte at bringe Sagen ind i et andet og mere praktisk Spor, og deraf har jo det ærede Medlem (Monrad), som er Indbringer af dette Lovforslag, stor Fortjeneste, det er Noget, der altid skal regnes ham til Ære og Fortjeneste, at han ved Indbringelsen af det Lovforslag, der blev Lov den 19de Februar 1861, har vdraget mægtig til at fjerne de Under, der klæbde ved Fæstevæsenet, og til at fremme Fæstes Overgaaing til Selveiendom. Loven af 19de Februar 1861 er jo Alle bekendt. Den gif ud paa at fjerne de Indvendinger, man fra et nationaløkonomisk Standpunkt kunde gjøre mod Fæstevæsenet, at give Fæsteren en mere betrygget Stilling og at gjøre det muligt for ham at anvende det Tilbørlige paa Jordens Dyrkning, og gif paa den anden Side ud paa gennem Bestemmelsen om Udtagelse af den 10de Gaard at opmuntre Godseierne til Afhændelse ad Frivillighedens Vej. Det kan heller ikke negtes, at denne Lov har meget gode og meget betydelige Frugter; men da det viste sig, at man forsøgte paa at omgaa Loven, om jeg

saar maa udtrykke mig, idet man gravede de gamle, forlængst forglemte Bortforpagtninger efter Forordningen af 15de Juni 1792 § 9 op af deres Grave og ad den Vej søgte at komme bort fra de Bestemmelser til Fæsterens Betyggelse, som Loven af 19de Februar 1861 indeholdt, har Lovgivningsmagten jo ogsaa i denne Henseende været virksom, idet man jo først ved Lov af 25de Juni 1870 søgte at undergive Bortforpagtning lignende Regler som Fæste og senere ved Lov af 9de Marts 1872 endog gif til ganske at hæve Retten til disse Bortforpagtninger. Og da det viste sig, at den saakaldte Omdelingsret indeholdt Fare for, at ikke alt Fæstegodsjet i Virkeligheden skulde komme Bondestanden til gode, søgte man ogsaa ved Loven af 9de Marts 1872, der indeholdt indgribende Bestemmelser i denne Henseende, men ikke blev mødt med Belvilje fra de nærmest Interesseredes Side, at sætte en Skranke derfor, ligesom man jo ved denne Lov, for yderligere at fremme Overgangen til Selveiendom, skred til at sætte en Begrænsning i Henseende til den Tid, inden hvilken Salg maatte have fundet Sted, for at Godseieren skulde kunne have Ret til at udtage den saakaldte 10de Gaard. Men hermed var det vistnok ogsaa Forudsætningen, at man vilde standse. Man vilde nu se, om ikke disse Bestemmelser maatte paa den ene Side have gjort Godseierne, om jeg saar maa sige, saa kjede af Fæstevæsenet, at de vilde komme bort derfra, og om ikke paa den anden Side de Fordele, der stilledes i Udsigt for dem ved Salg, vare saa store, at de maatte kunne have Indflydelse paa deres Beredvillighed til at sælge. Jeg tror, at man i denne Henseende ikke har stuffet sig, thi det er jo dog et vistnok ubestrideligt Faktum, at siden den Tid, navnlig siden 1860, er Salget af Fæstegods skredet frem i et overordentlig stærkt Forhold. Endnu i 1860 fandtes der, saavidt jeg har kunnet efterspore, heri Landet 14,886 Fæstegaarde med 77,147 Tdr. Hartkorn. Dette Tal var allerede i 1869 gaaet ned til 9—10,000 Gaarde og er i Tiden mellem 1869—78 gaaet saaledes yderligere ned, at der den 1ste Januar 1879 var i Alt ifkun 5,113 Gaarde med 28,745 Tdr. Hartkorn. Der havde altsaa til den Tid været en Nedgang til omtrent en Trediedel, og denne Nedgang er yderligere bleven fortsat i de følgende Aar, uden at jeg er istand til nøjagtig at angive de Tal, som det her kommer an paa. Jeg kan kun sige, at det er sikkert, at Fæstegaardenes Antal i de paafølgende Aar er sunket ned under 5,000. Det har altsaa virkelig vist sig, at den Forudsætning, hvorfra man gif ud, at man ved de Lovforanstaltninger, man saaledes havde truffet, vilde